

Landskap: Småland Upptecknat av: Ringal Johansson
 Härad: Östbo Adress: Ljåkra, Värnamo
 Socken: Värnamo Berättat av: se saml.
 Uppteckningsår: 1937 Född år ..... i .....

Uppteckningen rör Lägen om storklostan i Sävargd. ^{sid} 1-2.
Gvarhulten. 1-4.
Griftvån. 4-5.
Kyrkbygge. 5-6.
Djursjukedomar m. m. 6-8.

8 sid.

Sägner från Värmlandtrakten.
Upplycknade av Fingal Johansson.
Bygget, Sjöåkra-Värmland.

I

Storklockan i Gällaryd (Östbo härad)
är vida omkring bekant för sitt vackra
silverrena ljud. Om arealen här till
går följande sägen.

Mästaren som gjöt klockan hade
uppsatt sitt gjuteri i närheten av
kyrkan. Då han var färdig att
"Lappa" klockan d. v. s. slå den smälta
melmen i gjutfomen, kom en ung
 flicka gående, med "skötet" (den fram-
 till uppvikta skjolen) full med silver-
 saker, som hon kastade i degeln under
 utropet: "Lå samnt jag är en ärlig
(orskuld) mö, skall denna klocka höras
 till Visingsö."

Klangen i klockan blev verkligen ut-
 märkt, ja så stark att den spräckte
 trumhimmena på dem som ringde
 den. Ända till Vexjö hördes den, så
 det talades om att den borde flyttas
 till domkyrkan där.

Gällarydsborna förrade då hål i
 klockans kant för att något dämpa
 ljudet och fingo sålunda ha sin
 klocka i fred. I klockan synes ännu
 ett silvernypit som ej hunnit
 smälta.

I "Lölåsa backar" (en hög ås belägen
 några km. nordväst från kyrkan)
 bodde en jätte, och han blev

måttä ned då han hörde klockan ringa nere i Gällaryd. Han tog en stor sten och slungade den mot kyrkan. Han "skulle krossa den vita hjällkon". Stenen nådde dock ej fullt fram till kyrkan, utan den föll till marken cirka 50 m. från kyrkan, och där ligger den ännu i fru Eki. Trädgård.
(berättat av Frans Jonasson Ekeberg Gällaryd)

II

I hagmarkerna öster om Torplägenheterna Wreet och Griksberg (under Hindsekind Värnamo socken) finnes en del gravkullar från förhistorisk tid.

Angående dessas tillkomst gif följande sägen:

En gång i urgrå forntid kom en fientlig hövding, boende sydväst om sjön Hindsen, med sitt folk för att bekrija folket och hövdingen som bodde öster om sjön. Men som isen i sjön var tunn, liksom fordom då konung Karl X Gustav ämnade ta över Bält, så måste den västsvenska kommande krigshären "Löva" = dröja eller vänta något, på en ö i Hindsen medan isen präas till så den blev stark nog för att bära krigshären. Ön kallas sedan "Lö" och folket i trakten tror att detta namn härleder sig av att krigshären "Lövade" = väntade där på ön. Då isen blivit stark nog Lövade de upp till bergen öster om Wreet och mötte där invånarna från

Snenshygget, Skrekult, jordlöparen, julsten
m. fl. platser vilka skoningstöt nedhöjdes
ändock de voro så många att det vim-
lade av folk som myggeten.

Dessa fallna begravor sedan på platsen,
som allt sedan dess kallas "myggetkullarna".
(berättat av Karl Anderson Eriksteds.)

III

En vik av sjön Hindren vid östra sidan
kallas Ölv-viken, och därinlitt en Lörplagen-
het bärande samma namn.

Vid detta Lörp finnes en stor gravhöj
från förhistorisk tid. Gravhöjen har
varit hemsokt av skattsökare, därom
vidnar en skålformig fördjupning
i höjens mitt. Om denna skattegräv-
ning berättas följande sägen.

En gång för något hundratat år
är sedan företogs sig två jordbrända
män att gräva i höjen. De skulle
försöka att bärga den stora kista
full med dyrbarheter, som enl. sägen
skulle finnas i gravhöjen.

Då de grävt en stund kommo de till
en järnkista mycket tung.

Men som de stodo där i färd med att
lyfta upp densamma fingo de se att
kuren i Ölv-viken stodo i brand.

De skyndade sig naturligtvis ner
för att släcka elden, men då de
kommo fram till kuren fanns
der ej någon eld.

De återvände, betydligt slakorade
till sitt skattsökande men då var
kistan försvunnen och har sedan

ders ej kunnat återfinnas. Proffen hade ett finger med i spelet naturligtvis.

(berättat av 83-årig (1934) Johan Johansson
Korvabo, Värnamo socken).

III

På Östhoja knutgårds ego (Värnamo s:n)
finnes ett griptrö av kullersten.

Röret har en omkrets av 140 alnar.

Folket i orten kallar detta rö "Borra-rö"

Ånledningen till detta namn är icke känd.

Enkan, Anna Gustavsson fr. Östhoja knutgård.

född 1858 berättar att, hon i sin tur hört sina
förfäder berätta att några karlar en
gång företog en grävning eller
rättare omplöckning av stenen i
detta stora gravrös. Men som de
"litade" upp fingro de se att hela
byn (Horsbyn) stod i eld och lågor.
Detta var också i det ögonblick då
mannarna voro i färd med att lyfta
upp kistan med kyrkbarheterna.

De blevo förvånade av den stora
"välden" = eldsvådan och skyndade sig
ned till byn för att hjälpa till och
släcka men då de kommo fram
funno de det blott varit en syn-
villa. De vände åter till röret, men
då var kistan försvunnen.

Att en plundring av röret har skett
synes tydligt ännu i dag. Röret är
upprätt ända till botten.

Allvin säger här om i "Östbo beskrivning"
"Ryktet säger, att mödan av plund-
ringen, som skett på obekant tid,
icke varit obelönad; men varit

lönen betätt net ingen!"

✓

En gammal sägen berättar att när kyrkan i Fryele byggdes, böjode man först att bygga den i Solje by i östra kanten av Fryele s:n.

Det man byggde om dagen revs trolsen ned om nätterna.

Till slut fann man på rid, man band ihop ett par brillingrotar vid en vagn eller släde, lade timmer på den och lät sedan otarna gå vart de ville. Otarna kvallade sig av med sitt last västerut i socknen, och stannade till slut i ett kärr (jultabot) och där byggdes kyrkan.

I Solje finnes tydeliga Lemningas efter stenpot cirka 12 m. i kvadrat.

Vågra meter norr om denna stensättning ligga 4 stora stenar på lika långt avstånd från varandra. Man anser att dessa stenar varit ämnade till hörnstenar för klackstapet.

Befolkningen i trakten antalar vidare att mycket sten bortkörts från platsen och användts vid grundläggning för husbyggen o.d.

År 1926 utgrävdes av riksanthiquariens ombud i orten, rektor O. Fredriksson från Värnamo en delvis spolierad

brällkista vid Solje i vilken man fann följande föremål. En dolk och en pilspets av flinta, en s.k. skrapa liksom av flinta samt ett i geometriskt mönster vackert

ärnerat 5 cm. Långt hängsmyske
skiffer jämte en del krukskåror
och flintanfall.

~Led-dragning och annat kobotaris
på 1850-talet, i Värnamotrakten.

Då ett djur blev sjuk, trodde
man oftast för i tiden att något
"gått ur led" på det samma.

Aug Johansson, i Bygget Fryele s: 22.

född 1849 död 1937. har berättat att han
flera gånger under förra århundradets
senare del, ha sett huru man gick
tillväga då man skulle "dra iten"
leera-lederna om en oxe eller so hade
"grutat" sig

Kobotaren hentades, i Värnamotrakten
antitades vanligen någon av nedan-
nämnda personer Ola i Rystorp,
Sven Gratis, "Hörsjömokärningen"
"Mamma på Öen", Schvån på
Gongsebacken, Sven Larsson i Hjelsham-
mar eller i svårartade fall Lisa
i Fimshult. Den sistnämnda be-
hövde man ej föra till det
sjuka djuret, hon var allvetande
och allsmäktig. Trodde man och
hon kunde leda både "folk och få"
om hon satt hemma i sin stuga i
Fimshult och patienten befann sig
i Fryele, Åsenhöga Rydaholm eller
någon annan plats i vårt avlägsna
land. Led-dragning, tillgick sålunda.
Man kallade samman en hel hop

handfasta mammor. Djuret förtas ut på galbacken utanför fähuset. Slogs omkring, benen sammankundas två och två medelst starka rep om "karlederna". Djuret på rygg benen i vädret, en stång fördes in mellan de sammankbundna benen och djuret lyftes upp så det hängde fritt utan att beröra marken.

En man, vanligen kobotaren i egen hög person, tog en slagg och slog några kraftiga slag i stängeln, djuret sänktes ned, banden löstes och vanligen eller ofta blevo djuren bra efter genomgång av denna procedur.

Det var dock inte alltid som något gått ur led. Antitade man en något så när skicklig kobotare blev hans utslag om djurets sjukdom något helt annat.

"Koa har fått sommersjuka," konstaterade han måhända, "i får loven ge er ut å grova opp en bra dash blodrot,*" alla om i inte kan hetta näen så stå genast å te abbetecket" ordinerade han oftast i sådana fall som det ovannämnda.

En annan gång lydde diagnos och ordination, "Stuten har fått paratorra va lovs för då"

oh säi du då, ja då kan ja tro, ja har inte settan dröppja (= iderla) på länge stackars mänska!"

"ja kan blier snart bra ska de få si, men du ska koka bra må linpröslern

* *Potentilla erecta* (L.) Dalla Torre

å geon å så Tjennmjölk, å så ska du gå te abbetekeet å köpa lite libbesteckerot å gentianarot." Tattarna vilka vanligen vid sina resor i bygderna utövade djur-läkarkonsten brukade ordinera "lite av den vita armen". Sven Gratis fr. Vårnamo brukade taga av sig skjortan, vände den och quod dermed de sjuka djuren.

Allt taga av sig ett plagg och vända det och sedan taga på sig det igen var förresten något alldeles extra prima (=bra) vid många andra tillfällen. Så t.ex. berättade Anna Lena Videll fr. Finnatorpet i Fryele, att hon en gång gick vilse i Svanahytte (= stora skogsmarker i Fryele s. m. östra del)

Hon kom "av vägen" och kunde omöjligt hitta rätt igen. Hon tog av sig koftan och vände den och tog sedan på sig den, och se, strax kom hon rätt igen. Men då skeddade det så "anschakt" i skogen. Anna Lena trodde förstas att det var skogsrädet som hade varit framme och drivit spektaklet med henne.

Da kreaturen på vägen skulle för första gången "släppas vält" lände man upp en eld, av ris eller holm, på fångatan och ledde kreaturen över denna eld. Man trodde att onda makter då inte skulle kunna "räpa" = få någon makt, eller kunna skada dem. Det var också bra att låta dem "gå över stäl" = lägga en kniv eller annat verktyg på marken der de gingo fram.